

УДК 338.432

ГАЙДА Юрій Іванович

доктор сільськогосподарських, професор,
професор кафедри економіки та економічної теорії,
Західноукраїнський національний університет, Україна
ORCID ID: 0000-0001-6019-9654
e-mail: haydshn@ua.fm

ШАЙНЮК Богдана Леонідівна

магістрантка ОНП «Аналітична економіка»,
Західноукраїнський національний університет, Україна
ORCID ID: 0009-0000-8319-9817
e-mail: bogdanash16@gmail.com

РИНОК ЗЕРНА В РЕТРОСПЕКТИВІ ТА ПЕРСПЕКТИВІ: ГЛОБАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

В статті обґрунтовано актуальність дослідження стану та тенденцій розвитку світового ринку зерна в умовах існуючих викликів пов'язаних з російсько-українською війною та загрозами глобальній продовольчій безпеці загалом. Здійснено аналіз стану ринку за показниками попиту, пропозиції, обсягів виробництва та запасів зерна, динаміка яких засвідчує чітку тенденцію до зростання. Оцінено якісні характеристики такої динаміки шляхом визначення тенденцій змін двох важливих показників світового ринку зерна - глобального показника відношення обсягів запасів до споживання та показника відношення запасів основних експортерів ринку до їх використання. Охарактеризовано структуру ринку за питомою вагою основних зернових культур світу, таких як пшениця, кукурудза та рис. Питома вага інших зернових культур на глобальному ринку є незначною, що відповідним чином знижує їх вплив на основні параметри ринку. У контексті дослідження визначено тенденції змін на ринках основних зернових культур. Динаміка показників окремих зернових культур засвідчила дещо відмінні тенденції на кожному з ринків. Виклики зовнішнього середовища та динамічні процеси зміни попиту і пропозиції також зумовили високу волатильність цін на зерновому ринку. Оцінено динаміку світових цін на зернові культури на основі індексів продовольчих цін ФАО - Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН. Дослідження цінової кон'юнктури світового ринку зерна засвідчило, що волатильність цін значною мірою спричинена сезонними коливаннями врожайності в різних частинах світу, організацією логістики поставок зернових, а також демпінгом. За результатами проведеного аналізу визначено тенденції і перспективи розвитку світового ринку зерна в умовах поглиблення зовнішніх викликів та загроз.

Ключові слова: *світовий ринок зерна, кон'юнктура зернового ринку, попит, пропозиція, запаси, ціна на зерно на світовому ринку*

JEL classification: Q11, Q13

DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.4.30.40>**1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ**

Світовий ринок зерна набуває сьогодні особливої ваги та актуальності з огляду на глобальні виклики та загрози його функціонуванню та продовольчій безпеці загалом.

Зрушення, які відбуваються на цьому ринку, зумовлені цілим рядом чинників галузевого, кліматичного та геополітичного характеру. При цьому не варто забувати також про чисто ринкові чинники впливу. Серед них важливо виділити зміну макроекономічної ситуації в світі, загострення конкурентної боротьби, фінансову нестабільність та інфляційні

процеси в глобальній економіці, суперечливість інтересів учасників ринку, зміни цінової кон'юнктури тощо. Загалом світовий ринок зерна динамічно змінюється і має достатньо високий рівень невизначеності та нестабільності.

Війна росії проти України не тільки посилила цю нестабільність, а й спричинила реальні загрози агропромислому виробництву, організації логістики зернових культур, формуванню та проходженню товарних потоків, збалансованості логістичних ланцюгів та глобальній продовольчій безпеці загалом.

В умовах, що склалися, розвиток глобального зернового ринку неможливий без аналітичних досліджень його стану, визначення тенденцій розвитку, прогнозування та створення можливостей для розширеного відтворення.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням проблематики розвитку зернового ринку завжди приділялася значна увага українських та зарубіжних вчених. Так, О. Боднар, Н. Голомша, В. Казьмір [1], С. Кваша, О. Шпичак вивчали основні аспекти та параметри розвитку ринку, а також організаційно-економічний механізм його функціонування.

Проблеми формування ринку конкурентоспроможного зерна, економічної ефективності зерновиробництва та інновацій в зерновій промисловості висвітлені в роботах Р. Волошина [2], Н. Кравчук [3], Т. Фесун [4].

Б. Андрющенко, Є. Грищенко у своїх працях досліджували основні категорії попиту, пропозиції та кон'юнктури світового ринку зерна. Ряд авторів, такі як Н. Гавриленко [5], О. Лотиш [6; 7], Т. Савченко [8], О. Хорошун [9], займалися проблемами аналізу зернового ринку, його оцінки, визначення трендів та тенденцій розвитку. Дослідження Л. Побоченко [10], Л. Цимбал [11] присвячені сучасним проблемам розвитку світового ринку зерна в умовах війни в Україні.

3. ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ СТАТТІ

На сьогодні не до кінця вивченими залишаються питання дослідження основних параметрів зернового ринку – попиту, пропозиції, обсягів виробництва, запасів тощо, аналізу цінової кон'юнктури та визначення тенденцій і перспектив розвитку ринку зерна в умовах поглиблення зовнішніх викликів та загроз.

4. ФОРМУЛЮВАННЯ МЕТИ СТАТТІ

Метою статті є дослідження сучасного стану світового ринку зерна, аналіз динаміки його основних параметрів, визначення перспектив та тенденцій розвитку в умовах зовнішніх викликів та загроз.

5. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБҐРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНІХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Останні події, що відбуваються на світовому зерновому ринку, значною мірою пов'язані з війною в Україні. Блокуванням росією морських портів та зернових коридорів, утруднення, а подекуди і неможливість, експорту зерна, загрози глобальній продовольчій безпеці - все це засвідчує особливу вагу та значимість світового ринку зерна.

Зерновий ринок формує основу глобальної продовольчої безпеки, тому його важливість в світовій ринковій архітектурі складно переоцінити. Для експортерів зернової культури є не тільки запорукою забезпечення і підтримки на належному рівні продовольчої безпеки власної країни, а й вагомим джерелом експортних надходжень і, відповідно, також мірилом фінансової безпеки. Ключовими елементами ринку зерна, як і будь-якого галузевого ринку, є ціна, попит і пропозиція, які, загалом, і визначають його кон'юнктуру. «Взаємодія попиту та пропозиції визначає рівновагу на зерновому ринку, в результаті якої формується рівноважна ціна на зерно, яка задовольняє й покупців, і продавців» [12, с. 45].

Важливе місце в наукових дослідженнях займають питання структуризації зернового ринку, визначення його меж та основних компонентів. Зерновий ринок формують певні суб'єкти, об'єкти, інструменти та механізми їх взаємодії, а також мікро- та

макросередовище, в якому функціонують названі елементи.

Зрозуміло, що підходи до структуризації ринку можуть бути різними та визначаються цілями дослідження. Для даного дослідження важливо означити структуру зернового ринку за територіальною ознакою. В найбільш вживаному контексті ринок зерна за територіальною ознакою поділяють на світовий та регіональний (національний) ринки.

Глобалізація економічних процесів в світі на сьогодні диктує свої правила. Локальні ринки, ринки країн і регіонів тісно взаємопов'язані і взаємозалежні, що обґрунтовує актуальність дослідження в першу чергу тенденцій розвитку світового ринку зерна.

Заслугове на увагу класифікація зернового ринку за цільовим призначенням зерна, згідно з якою він поділяється на ринок продовольчого зерна, ринок фуражного зерна, ринок зерна для промислової переробки та ринок насінневого зерна. У цьому випадку ознака цільового призначення більш точно відображає класифікацію зернового ринку за об'єктом розподілу - товаром.

На думку Лотиш О., Кардаш А. «Світовий ринок зерна складається із двох сегментів – продовольчого і кормового. Продовольчий формує ринок пшениці і рису, тоді як другий – зернові культури кормового використання (кукурудзу та ячмінь)» [6]. Основними товарними позиціями на світовому ринку зерна є пшениця, кукурудза та рис.

Ключовими елементами ринку зерна є його об'єкти (зерно, зернові культури) та суб'єкти. На нашу думку, до суб'єктів зернового ринку доцільно зараховувати суб'єктів господарювання, які виконують операції з зерном як об'єктом укладених угод (виробництво, купівля, продаж, зберігання, переробка тощо). Таким чином, у структурі зернового ринку виділяють такі групи суб'єктів - продавці, покупці та інституції інфраструктури ринку.

За такого підходу продавці, до яких також належать виробники, є найважливішою категорією суб'єктів ринку, які значною мірою впливають на формування ринкової пропозиції визначаючи кількість, ціну та

умови продажу зерна. Пропозицію зерна на ринку формують різні групи продавців.

Ринковий попит, відповідно, формують покупці. При цьому необхідно зважати на специфіку зернового ринку. Оскільки зерно є сировинним товаром, а не продуктом переробки, то покупці на цьому ринку практично завжди посередники або ті суб'єкти, що займаються переробкою, а не кінцеві споживачі. Тому механізм формування попиту на зерновому ринку має свої особливості. Попит формується зважаючи на потреби кінцевих споживачів, а носіями цього попиту є покупці, які виступають в ролі посередників між продавцями (виробниками) та кінцевими споживачами. Вплив покупців на параметри зернового ринку визначається важливістю пропонованої продукції для кінцевого споживача; високим рівнем поінформованості покупців про стан ринку і про товар; високим рівнем організації покупців, які є, зазвичай, переробними, посередницькими чи сервісними підприємствами, а також багато варіативністю дій покупців – вони досить вільно можуть обирати на ринку продавця і, в межах певної маржі, параметри угоди.

Загалом, попит на світовому ринку зерна визначається на основі демографічних показників (загальна чисельність населення, приріст населення тощо) та обсягів споживання різних категорій кінцевих споживачів. Це одна складова попиту. Інша складова включає потребу у фуражному зерні та зерні, яке призначене для переробки (виробництво спирту, біопалива і т.д.). Важливою складовою попиту на зерновому ринку є також попит на зерно для формування запасу (резерву). Необхідність формування такого запасу є важливою і значимою частиною попиту в усі часові періоди. Аналіз стану ринку завжди показує і певною мірою акцентує увагу на наявності запасу зерна в тому чи іншому періоді.

Щодо суб'єктів інфраструктури зернового ринку, то їх чітко можна розділити на дві великі групи – спеціалізовані (елеватори, склади, сушарні) і неспеціалізовані. Друга група включає ринкові інституції, які надають послуги широкому колу учасників різних ринків та різних ринкових сегментів. До них слід

зарахувати суб'єктів транспортно-логістичної та фінансово-кредитної систем, інституції, що здійснюють державне регулювання ринку, інформаційно-аналітичні, консалтингові, контролюючі установи тощо.

Світовий ринок зерна завжди характеризувався високим рівнем динаміки та привабливості. В умовах російсько-української війни саме цей ринок зазнав чи не найбільших трансформацій.

Потенційні виклики і загрози глобальній продовольчій безпеці на сьогодні ще більше поглибились саме через зрушення на ринку зерна. Це об'єктивно спричинило посилення невизначеності та нестабільності ринку.

Аналіз стану світового ринку зерна ґрунтується на показниках попиту та пропозиції, обсягів торгівлі, цін, запасів та споживання і передбачає здійснення

моніторингу їх змін та визначення тенденцій розвитку основних параметрів ринку. Розмір і темпи зростання ринку є ключовим показником ринкової кон'юнктури.

Основу сучасної кон'юнктура світового ринку зерна складають такі його параметри як співвідношення між попитом і пропозицією, зміни обсягів торгівлі та цінові коливання. За станом на кінець липня 2023 року прогноз ФАО щодо виробництва зернових у 2023 році склав 2 819 млн тонн, що на 1,01% вище рівня 2022 року (табл. 1). Таке корегування відбулося, зокрема, за рахунок перегляду в сторону збільшення прогнозу виробництва пшениці в Європейському Союзі, Канаді, Казахстані та Туреччині. Здійснене корегування зумовлене покращенням очікувань щодо врожайності пшениці.

Таблиця 1

Основні показники світового ринку зерна (2014-2023 рр.), млн тонн

Маркетинговий рік	Виробництво	Пропозиція	Попит (споживання)	Торгівля	Запаси на кінець періоду
2014/15	2608,1	3278,0	2508,2	375,9	767,8
2015/16	2585,0	3352,8	2552,9	392,9	790,5
2016/17	2665,3	3455,8	2630,2	406,6	826,5
2017/18	2693,3	3519,8	2657,7	423,0	858,2
2018/19	2645,9	3504,1	2686,2	411,7	836,1
2019/20	2713,9	3550,1	2711,2	439,6	831,9
2020/21	2778,5	3610,4	2760,6	482,2	839,4
2021/22	2815,0	3654,4	2802,6	482,8	857,3
2022/23	2788,7	3645,9	2779,2	477,0	858,6
2023/24 Прогноз	2819,0	3677,6	2805,3	472,7	878,1

Джерело: узагальнено автором на основі даних [13]

Динаміка основних показників світового ринку зерна за період з 2014/2015 по 2023/2024 маркетингові роки представлена на рисунку 1.

Як засвідчують наведені дані, основні параметри зернового ринку мають чітку

тенденцію до зростання. До того ж обсяги пропозиції на ринку суттєво випереджають попит. Це відбувається за рахунок сформованих в попередньому періоді запасів зерна, які в сукупності з виробництвом і формують ринкову пропозицію.

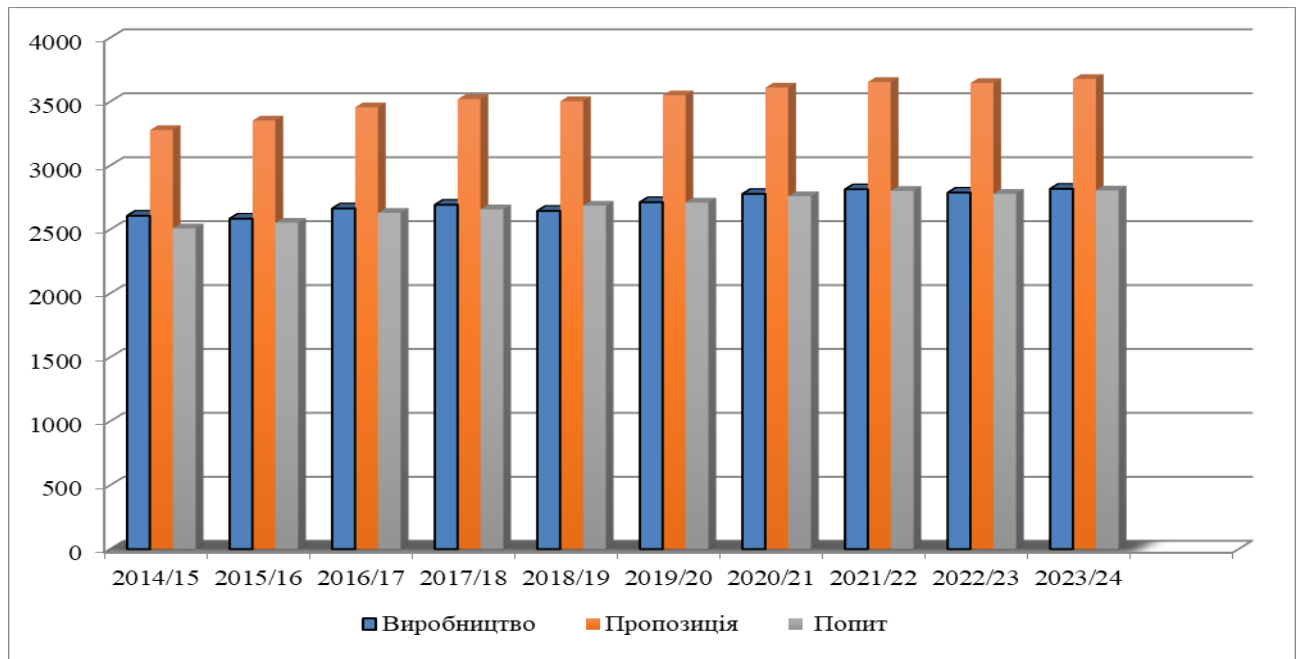

Рис. 1. Динаміка виробництва, пропозиції та попиту на світовому ринку зерна за період 2014-2023 рр., млн тонн (побудовано авторами за даними [13])

Формування запасів та їх збільшення в динаміці є позитивною тенденцією, оскільки зерновий ринок залежний від великої кількості кліматичних, погодних та біологічних факторів, які є за межами впливу людини. Можна стверджувати, що зростання світових обсягів пропозиції відбувається за рахунок зростання виробництва та відповідного збільшення обсягів запасів в періоді, що аналізується. При цьому важливо оцінити якісні характеристики такої динаміки. На рисунку 2 представлені тенденції змін двох важливих показників зернового ринку, що характеризують

відношення обсягів запасів до споживання і відношення запасів основних експортерів ринку до їх використання.

За наведеними даними можна стверджувати, що незначне номінальне зростання світових запасів зерна, що корелює із зростанням обсягів його споживання, забезпечує стабільність глобального показника відношення обсягів запасів до споживання. Протягом досліджуваного періоду (2014-2023 рр.) даний показник знаходився в діапазоні 30,0% – 31,9%, що, на нашу думку, є позитивною характеристикою.

Рис. 2. Динаміка запасів світового ринку зерна за період 2014-2023 рр. (розраховано та побудовано авторами за даними [13, 14])

Стосовно показника відношення запасів основних експортерів до їх використання, важливо зазначити, що згідно методики ФАО використання в цьому випадку визначається як сума обсягів внутрішнього споживання країн-експортерів та їх експорту за певний період. П'ятьма найбільшими експортерами зерна в світі на сьогодні є Австралія, Аргентина, Європейський союз, Канада і США. У п'ятірку найбільших експортерів рису входять В'єтнам, Індія, Пакистан, США і Тайланд. Названий показник по суті характеризує потенціал та стійкість основних експортерів світового ринку зерна.

Динаміка цього показника схожа з динамікою глобального показника відношення обсягів запасів до споживання – він засвідчує відносну стабільність, проте

демонструє більш значну амплітуду коливань в досліджуваному періоді (від 17% до 21,2%). Найнижче значення показника зафіксовано в 2015/2016 маркетинговому році – 17,0%, найвище прогнозується у 2023/2024 – 21,2%. В інші часові періоди значення вказаного показника мають меншу амплітуду коливань (до 2%). Така ситуація засвідчує дещо вищі ризики зниження запасів зернових найбільших експортерів, які проте нівелюються іншими учасниками ринку.

У контексті дослідження важливо також відслідкувати тенденції змін на ринках основних зернових культур світу. В таблиці 2 наведено показники світових ринків пшениці, кукурудзи та рису за період 2021/22 - 2023/24 маркетингових років.

Таблиця 2

Динаміка основних показників ринків пшениці, кукурудзи та рису за період 2021-2023 рр.

Світовий ринок пшениці					
Період	2021/22	2022/23	2023/24	Зміна 2023/24 до 2022/23	Частка ринку
Показник			(прогноз)		
Одиниці виміру	млн тонн			%	
Виробництво	778,28	802,14	781,09	-2,62	27,70
Пропозиція	1072,94	1097,24	1095,46	-0,16	29,78
Попит (споживання)	775,17	780,62	784,99	0,55	27,98
Запаси	295,10	314,38	315,21	0,27	35,89
Світовий ринок кукурудзи					
Період	2021/22	2022/23	2023/24	Зміна 2023/24 до 2022/23	Частка ринку
Показник					
Одиниці виміру	млн тонн			%	
Виробництво	1212,93	1165,38	1214,87	4,25	43,10
Пропозиція	1499,69	1472,86	1501,35	1,93	40,82
Попит (споживання)	1198,78	1185,16	1203,05	1,51	42,88
Запаси	307,48	286,48	304,46	6,28	34,67
Світовий ринок рису					
Період	2021/22	2022/23	2023/24	Зміна 2023/24 до 2022/23	Частка ринку
Показник					
Одиниці виміру	млн тонн			%	
Виробництво	525,97	517,51	523,17	1,09	18,56
Пропозиція	720,99	714,59	718,47	0,54	19,54
Попит (споживання)	522,60	520,64	520,85	0,04	18,57
Запаси	197,09	195,30	198,09	1,43	22,56

Джерело: авторські розрахунки на основі даних [15]

За обсягами попиту і пропозиції на світовому ринку зерна лідирує кукурудза з такими прогнозними показниками на 2023/2024 маркетинговий рік: виробництво - 1211,25 млн тонн (43,1% ринку), пропозиція - 1499,68 млн тонн (40,82%), попит - 1202,86

млн тонн (42,88%). Друге місце посідає пшениця: виробництво - 783,32 млн тонн (27,7%), пропозиція - 1094,4 млн тонн (29,78%), попит - 782,67 млн тонн (27,98%). І третє місце належить рису: виробництво - 523,7 млн тонн (18,56%), пропозиція - 718,83

млн тонн (19,54%), попит – 520,03 млн тонн (18,57%). Прослідковується суттєвий відрив в обсягах основних показників ринку кукурудзи від показників ринків двох інших культур. При цьому важливо зауважити, що кожна з зернових культур має свої споживчі характеристики, технології вирощування та зберігання, регіони поширення і навіть культурні чи ментальні традиції споживання, тому пряме порівняння їх ринкових показників не завжди є коректним. Питома вага інших культур на світовому ринку зерна за даними поточного року складає: за обсягами виробництва - 10,64%, пропозиції – 10,16%, попиту (споживання) – 10,57%. Ще меншою є частка цих культур у світових запасах зерна - 6,88%. Таким чином їх вплив на основні параметри та тенденції розвитку світового ринку зерна на сьогодні не є значним.

Динаміка основних показників окремих зернових культур на світовому ринку зерна за період з 2014/15 по 2023/2024 маркетингові роки [13] засвідчує дещо відмінні тенденції на ринках трьох основних зернових культур світу. Ринок кукурудзи демонструє найбільшу кореляцію показників виробництва і споживання, а також відносно стабільну величину запасів, котрі, попри це, починаючи з 2020 року мають незначну тенденцію до скорочення.

Динаміка обсягів виробництва пшениці протягом вказаного періоду засвідчує підйоми і спади. За період з 2018 по 2023 рік виробництво пшениці виросло на 9,6% завдяки рекордному урожаю 2022 року. В поточному 2023/2024 маркетинговому році прогнозується зібрати 781,09 млн тонн пшениці, що на 2,62% нижче ніж в попередньому періоді. Динаміка споживання пшениці, а також зміни її запасів демонструють тенденцію до зростання.

Як видно з наведених даних, споживання рису зростає швидкими темпами, як і його виробництво. Проте ріст виробництва все ж є випереджаючим, якщо не брати до уваги його падіння у 2022/2023 році на 2,6% у порівнянні з попереднім періодом. За прогнозами на 2023/2024 маркетинговий рік виробництво рису майже повернеться до рівня 2021 року.

Запаси рису залишаються стабільними з незначним зростанням.

У контексті дослідження важливо також порівняти показники, що характеризують співвідношення обсягів запасів до споживання за кожною товарною позицією. У відповідності з прогнозом на 2023/2024 маркетинговий рік співвідношення обсягів запасів до споживання складає: кукурудзи - 25,02%, пшениці - 40,11%, рису - 38,17%. Зазначимо, що величина даного показника для пшениці та рису є суттєво вищою ніж по зерновому ринку в цілому, що позитивно характеризує наявні тенденції формування запасів даних зернових культур.

Виклики зовнішнього середовища та динамічні процеси зміни попиту і пропозиції на зерновому ринку зумовлюють високу волатильність цін на різні види зернових культур. Найяскравіше динаміку зміни цін ілюструють індекси продовольчих цін (ІПЦ), що розраховуються ФАО. Індекси продовольчих цін ФАО відображають щомісячну динаміку міжнародних цін зернових культур стосовно базового періоду їх розрахунку. Базовим для розрахунку індексу цін ФАО на сьогодні є період 2014-2016 рр.

Криві зміни індексів цін на зерновому ринку засвідчують їх суттєве зростання як в цілому по ринку, так і за окремими видами зернових культур (рис. 3).

За період з 2017 по 2022 рік індекс цін на ринку зернових змінився з 91 пункту у 2017 році до 155 пунктів у 2022 році, ріст цін склав 70,3%. Високі темпи зростання демонструють пшениця (68,3%) та кормове зерно (56,8%). Індекс цін на рис виріс тільки на 5 пунктів (із 104 у 2017 році до 109 у 2022 році).

Червневий прогноз ФАО на 2023 рік передбачає зниження індексів цін за більшістю зернових культур у порівнянні з аналогічним періодом 2022 року. Рис залишається однією з небагатьох культур за якою прогнозується висхідна динаміка цін у 2023 році. Прогнозований рівень індексу цін на рис у 2023 році уже зараз складає 126 пунктів, що на 22,2% вище у порівнянні з базовим періодом.

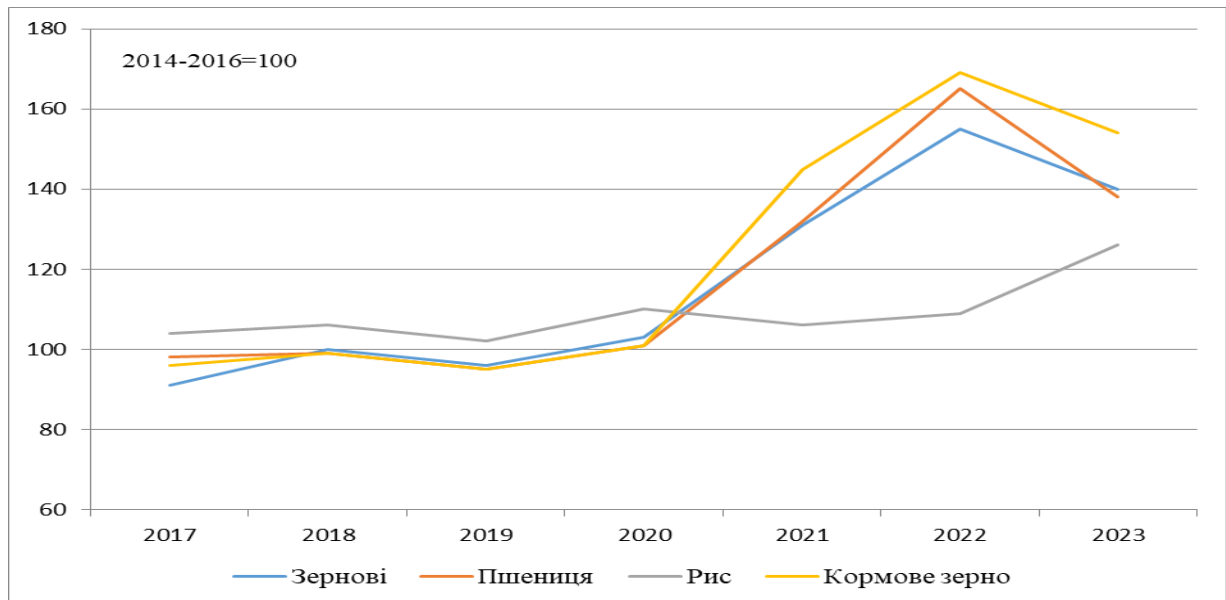

Рис. 3. Динаміка індексів цін зернового ринку за період 2017-2023 рр. (побудовано авторами за даними [16-20])

На рисунку 4 відображено динаміку світових цін на пшеницю, кукурудзу та рис за період 2021-2023 років. Представлена динаміка засвідчує зниження цін в червні 2023 року на всі основні зернові культури крім рису. Зниження цін на пшеницю та кукурудзу пов'язане з початком жнив в Північній півкулі та продовженням збору урожаю кукурудзи в Південній півкулі.

Значне зниження світових цін на пшеницю пов'язане також з падінням російських експортних цін (в річному розрахунку ціни знизилися на 44,9%). Зниження цін на російську пшеницю привело до падіння цін в інших експортерів світового ринку. Так, в річному розрахунку ціни експорту з Європейського союзу знизилися на 37,6%, з Австралії – на 33,6%.

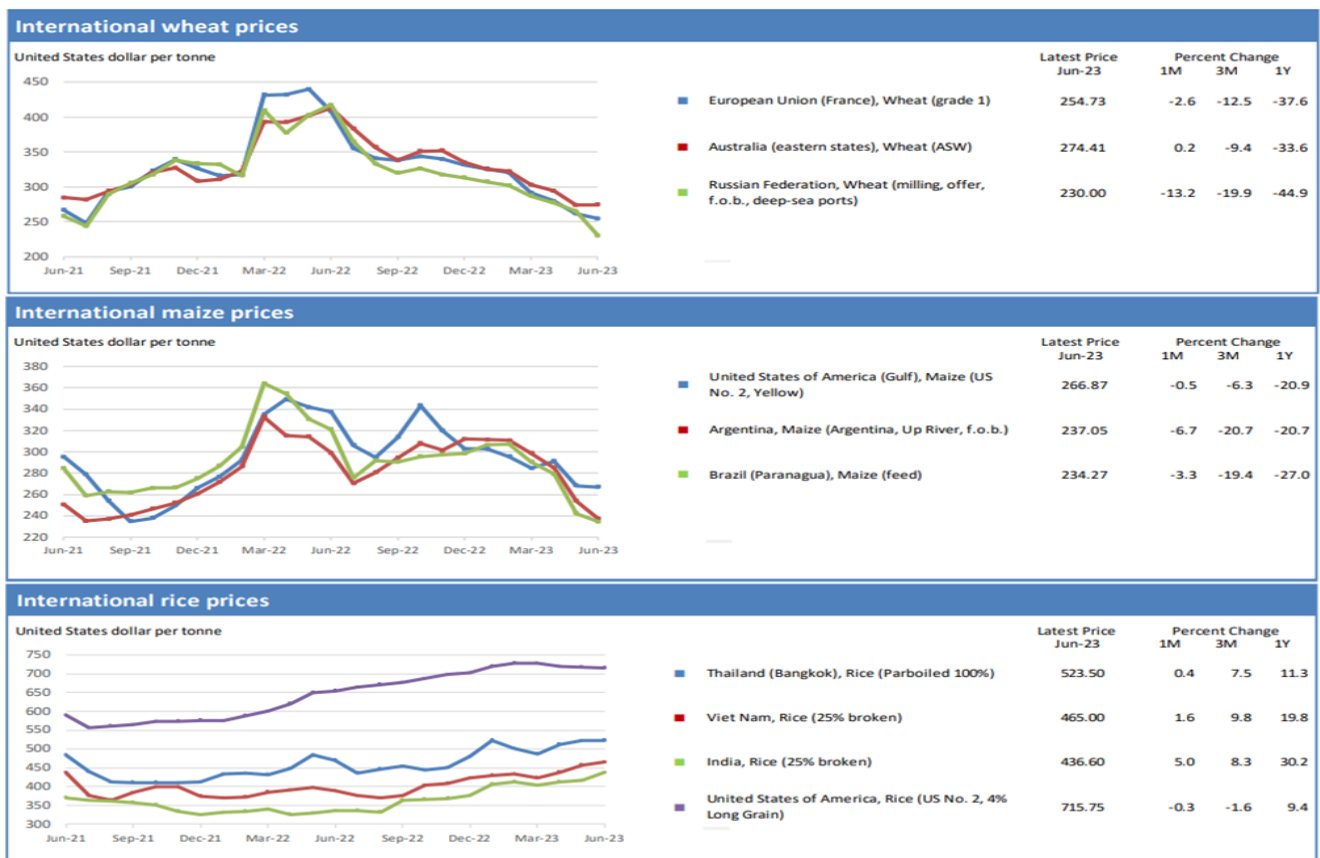

Рис. 4. Динаміка світових цін на основні зернові культури за період 2021-2023 рр. (джерело [21])

За станом на червень 2023 року сезонні поставки з Аргентини і Бразилії сприяли зниженню світових експортних цін на кукурудзу. В річному обчисленні на 27% знизилася ціна на кормову кукурудзу з Бразилії, на 20,9% та 20,7% - на кукурудзу, що експортується зі Сполучених Штатів Америки та з Аргентини.

Разом з тим, в червні 2023 року цінові тренди на рис демонструють тенденцію до зростання.

6. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Динаміка світового ринку зерна за період з 2014 по 2023 роки засвідчує чітку тенденцію до зростання основних показників ринку. Обсяги пропозиції на ринку суттєво перевищують попит. Зростання пропозиції відбувається за рахунок росту виробництва зерна, а також за рахунок збільшення обсягів запасів на початок періоду, що аналізується.

Оцінено якісні характеристики такої динаміки шляхом визначення тенденцій змін двох важливих показників зернового ринку - глобального показника відношення обсягів запасів до споживання та показника відношення запасів основних експортерів ринку до їх використання. Протягом досліджуваного періоду глобальний показник відношення обсягів запасів до споживання знаходився в діапазоні 30,0-31,9%. Незначне номінальне зростання світових запасів зерна, що корелювало із зростанням обсягів його споживання, забезпечило стабільність даного показника та дало змогу утримати обсяги запасів на заданому рівні.

Показник відношення запасів основних експортерів до їх використання (сума внутрішнього споживання країн-експортерів та обсягу експорту за період) характеризує потенціал та стійкість основних експортерів світового ринку зерна. Найбільшими експортерами зерна в світі на сьогодні є Австралія, Аргентина, Європейський союз, Канада і США. Динаміка даного показника демонструє більш значну амплітуду коливань в досліджуваному періоді (від 17% до 21,2%), що свідчить про дещо вищі ризики зниження запасів зернових найбільших експортерів, які нівелюються іншими учасниками ринку.

За прогнозними показниками світового ринку зерна на 2023/2024 маркетинговий рік серед зернових культур лідирує кукурудза (40-43% ринку за показниками виробництва,

попиту та пропозиції); на другому місці пшениця – (27-29%), на третьому – рис (18-19%, відповідно). Питома вага інших зернових культур на глобальному ринку складає трохи більше 10%. Ще меншою є частка цих культур у світових запасах зерна - 6,88%. Таким чином їх вплив на основні параметри та тенденції розвитку світового ринку зерна на сьогодні є незначним.

За період з 2014/15 по 2023/2024 маркетингові роки спостерігаються дещо різні тенденції на ринках трьох основних зернових культур світу. Так, на ринку кукурудзи відмічається найбільша кореляція показників виробництва і споживання, а також відносно стабільна величина запасів, котрі, попри це, починаючи з 2020 року мають незначну тенденцію до скорочення. Виробництво пшениці характеризується підйомами і спадами. Показники споживання та запасів пшениці демонструють тенденцію до зростання. Споживання рису зростає швидкими темпами, як і його виробництво. При цьому запаси рису залишаються стабільними з незначним зростанням.

За даними на 2023/2024 маркетинговий рік співвідношення обсягів запасів до споживання складає: кукурудзи - 25,02%, пшениці - 40,11%, рису - 38,17%. Величина даного показника для пшениці та рису є суттєво вищою ніж по зерновому ринку в цілому, що позитивно характеризує тенденції формування запасів даних зернових культур.

Проведений аналіз показав зниження в червні 2023 року цін на всі основні зернові культури, окрім рису. В річному обчисленні ціни на пшеницю знизилася на 44,9%, що пов'язано з падінням російських експортних цін. Зниження цін на російську пшеницю також привело до падіння цін інших експортерів світового ринку.

Загалом, світовий ринок зерна засвідчує тенденції зростання виробництва і пропозиції продукції та дещо нижчі темпи зростання попиту, що сприяє подальшому формуванню запасів та стабілізує ринок.

Волатильність цін на зерновому ринку значною мірою спричинена сезонними коливаннями врожайності в різних частинах світу, логістикою поставок, а також демпінгом. На ціновій стабільності зернового ринку негативно позначилася російсько-українська війна, особливо в контексті різкого падіння цін на пшеницю та значного утруднення експорту українського зерна.

Література

1. Гавриленко Н. М., Широкий Г. М. Світовий ринок зерна: стан та тенденції. Національний Інститут стратегічних досліджень. Центр зовнішньополітичних досліджень. 2022. С. 1–9. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-02/rynok-rna_gavrylenko_0422022.pdf.
2. Кравчук Н., Менчинський О., Томчик О. Зростання економічної ефективності зерновиробництва. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-21>.
3. Казьмір В. А. Організаційно-економічний механізм функціонування ринку зерна : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Вінниця, 2021. 280 с.
4. Волошин Р. В. Формування ринку конкурентноспроможного зерна : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Тернопіль, 2008. 22 с.
5. Зернова промисловість: традиції та інновації. Вітчизняний та світовий досвід : наук.-допом. бібліогр. покажч. / [упоряд. Т. П. Фесун] ; Нац. ун-т харч. технол., Наук.-техн. б-ка. Київ, 2020. 209 с.
6. Лотиш О., Кардаш А. Мікроекономічний аналіз світового ринку зерна. *Економіка та суспільство*. 2021. № 24. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/198/190>.
7. Лотиш О. Роль України на світовому ринку зерна: виклики і загрози. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-56>.
8. Саковська О. М. Організація та функціонування регіонального ринку зерна. *Економіка АПК*. 2011. № 11. С.45-50.
9. Побоченко Л., Татаренко Н., Прокоп'єва А. Сучасні тренди розвитку світового ринку зерна в умовах війни в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-29>.
10. Цимбал Л. І., Черницька Т. В. Україна у системі глобальної продовольчої безпеки: ринок зернових. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету: зб. наук. праць*; за ред.: В.В. Коваленко (голов. ред.). Одеса: Одеський національний економічний університет. 2022. № 11-12 (300-301). С. 123-130.
11. Савченко Т. В., Константинова Т. В. Міжнародна торгівля зерном: сучасний стан та перспективи розвитку для України. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2020. Випуск 45. С. 27-31.
12. Хорошун О. Динаміка та тренди розвитку глобального ринку зернових. *Галицький економічний вісник*. 2022. № 5-6 (78-79). С. 156-166.
13. FAO. 2023. Crop Prospects and Food Situation – Quarterly Global Report. No. 2, July 2023. URL: <https://www.fao.org/cc6806en/cc6806en.pdf>.
14. FAO-AMIS - World - Wheat - Maize – Rice. URL: <https://app.amis-outlook.org/#/market-database/supply-and-demand-overview>.
15. FAO Cereal Supply and Demand Brief. 08.09.2023. URL: <https://www.fao.org/worldfoodsituation/csdb/en/>.
16. FAO. 2020. Food Outlook - Biannual Report on Global Food Markets. November 2020. URL: <https://www.fao.org/3/cb1993en/cb1993en.pdf>.
17. FAO. 2021. Food Outlook - Biannual Report on Global Food Markets. November 2021. URL: <https://www.fao.org/3/cb8131ru/cb8131ru.pdf>.
18. FAO. 2022. Food Outlook – Biannual Report on Global Food Markets. Food Outlook, November 2022. URL: <https://www.fao.org/3/cc2864en/cc2864en.pdf>.
19. FAO. 2023. Food Outlook - Biannual report on global food markets. June 2023. URL: <https://www.fao.org/3/cc3020en/cc3020en.pdf>.
20. FAO. Food Price Index. 04.08.2023. URL: <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>.
21. FPMA bulletin. Food Price Monitoring and Analysis. № 6. 12 July 2023. URL: <https://www.fao.org/3/cc6909en/cc6909en.pdf>.

References

1. Havrylenko, N. M., & Shyrokyu, G. M. (2022). World grain market: current state and trends. National Institute for Strategic Studies. Center for Foreign Policy Studies, 1–9. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-02/rynok-rna_gavrylenko_0422022.pdf.
2. Kravchuk, N., Menchynsky, O., & Tomchuk, O. (2021). Increasing economic efficiency of grain production. *Economics and Society*, 32. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-21>.
3. Kazmir, V. A. (2021). Organizational and economic mechanism of the grain market's operation (Doctoral dissertation). Vinnytsia.
4. Voloshyn, R. V. (2008). Formation of the competitive grain market (Doctoral dissertation). Ternopil.
5. Grain Industry: Traditions and Innovations. Domestic and Global Experience. (2020). [Ed. T.P. Fesun]. National University of Food Technologies, Scientific and Technical Library. Kyiv.
6. Lotysh, O., & Kardash, A. (2021). Microeconomic analysis of the global grain market. *Economics and Society*, 24. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/198/190>.
7. Lotysh, O. (2022). The role of Ukraine in the global grain market: challenges and threats. *Economics and Society*, 45. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-56>.

8. Sakovska, O. M. (2011). Organization and operation of the regional grain market. *Economics of Agro-Industrial Complex*, 11, 45-50.
9. Pobochenko, L., Tatarenko, N., & Prokopyeva, A. (2023). Modern trends in the development of the world grain market in the context of the war in Ukraine. *Economics and Society*, 48. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-29>.
10. Tsymbal, L. I., & Chernitska, T. V. (2022). Ukraine in the global food security system: the grain market. *Scientific Bulletin of Odessa National Economic University*, 11-12(300-301), 123-130.
11. Savchenko, T. V., & Konstantinova, T. V. (2020). International grain trade: current state and development prospects for Ukraine. *World Economy and International Economic Relations*, 45, 27-31.
12. Khoroshun, O. (2022). Dynamics and trends in the development of the global grain market. *Galician Economic Bulletin*, 5-6(78-79), 156-166.
13. FAO. 2023. Crop Prospects and Food Situation – Quarterly Global Report. No. 2, July 2023. URL: <https://www.fao.org/cc6806en/cc6806en.pdf>.
14. FAO-AMIS - World - Wheat - Maize – Rice. URL: <https://app.amis-outlook.org/#/market-database/supply-and-demand-overview>.
15. FAO Cereal Supply and Demand Brief. 08.09.2023. URL: <https://www.fao.org/worldfoodsituation/csdb/en/>.
16. FAO. 2020. Food Outlook - Biannual Report on Global Food Markets. November 2020. URL: <https://www.fao.org/3/cb1993en/cb1993en.pdf>.
17. FAO. 2021. Food Outlook - Biannual Report on Global Food Markets. November 2021. URL: <https://www.fao.org/3/cb8131ru/cb8131ru.pdf>.
18. FAO. 2022. Food Outlook – Biannual Report on Global Food Markets. Food Outlook, November 2022. URL: <https://www.fao.org/3/cc2864en/cc2864en.pdf>.
19. FAO. 2023. Food Outlook - Biannual report on global food markets. June 2023. URL: <https://www.fao.org/3/cc3020en/cc3020en.pdf>.
20. FAO. Food Price Index. 04.08.2023. URL: <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>.
21. FPMA bulletin. Food Price Monitoring and Analysis. № 6. 12 July 2023. URL: <https://www.fao.org/3/cc6909en/cc6909en.pdf>.

Abstract

HAIDA Yurii, SHAINIUK Bohdana

The grain market in retrospect and outlook: a global analysis

The article justifies the relevance of studying the state and development trends of the global grain market in the context of existing challenges related to the Russian-Ukrainian war and threats to global food security in general. An analysis of the market's indicators, including demand, supply, production volumes, and grain reserves, has been conducted, which indicates a clear upward trend. The qualitative characteristics of this dynamic have been assessed by determining the trends in changes in two key indicators of the global grain market - the global stock-to-use ratio and the ratio of reserves of major exporters to their utilization. The market structure has been characterized by the relative weight of major cereal crops in the world, such as wheat, maize, and rice. The relative weight of other cereal crops in the global market is insignificant, reducing their impact on the market's key parameters accordingly. Within the scope of the study, trends in changes in the markets of major cereal crops have been identified. The dynamics of indicators for individual cereal crops have shown somewhat different trends in each of the markets. Challenges in the external environment and dynamic shifts in supply and demand have also contributed to high price volatility in the grain market. The dynamics of global grain prices have been assessed based on the FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) food price indices. The study of the price dynamics in the global grain market has revealed that price volatility is largely caused by seasonal fluctuations in crop yields in different parts of the world, grain logistics organization, and dumping. Based on the analysis conducted, trends and prospects for the development of the global grain market in the context of deepening external challenges and threats have been determined.

Keywords: *global grain market, grain market dynamics, demand, supply, reserves, global grain market price*

Стаття надійшла до редакції 22.11.2023 р.

Бібліографічний опис статті:

Гайда Ю. І., Шайнюк Б. Л. Ринок зерна в ретроспективі та перспективі: глобальний аналіз. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 4. С. 30-40.

Haida Y., Shainiuk B. (2023) The grain market in retrospect and outlook: a global analysis. *Innovation and Sustainability*, no. 4, pp. 30-40.